

Historia jednej belki z Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej

Dr inż. arch. Stefan Niewitecki, Politechnika Gdańska

1. Wprowadzenie

Aby opowiedzieć tę historię, najlepiej zacząć od początku. W naszym przypadku ten początek to koniec marca 1945 r, kiedy to Armia Czerwona po długim ostrzale artyleryjskim i ciężkich walkach ulicznych zdobyła Gdańsk. Już 21 marca rosyjskie czołgi przedarły się do morza w rejonie Sopotu. Pierścień wokół Gdańska się zacieśniał. 26 marca w godzinach rannych opuścił uczelnię jej ostatni niemiecki rektor, prof. E. Martyrer.

W momencie odjazdu rektora baza politechniki nie była zniszczona z wyjątkiem Laboratorium Wytrzymałościowego, rozbitego podczas jednego z nalotów, oraz paru utraconych wieżyczek. Po południu tego samego dnia, po gwałtownym ostrzale artyleryjskim, Rosjanie zajęli teren uczelni i wypędzili ludzi z piwnic. Według relacji świadków dopiero wtedy w zachodniej części Gmachu Głównego powstał pożar, który zniszczył 60% jego pomieszczeń oraz część Gmachu Chemii. Spłonęła biblioteka z niewywiezioną częścią księgozbioru i wszystkie

Fot. 1. Armata dywizyjna wzór 1942 (ZIS-3) kal. 76,2 mm [2], podczas ostrzeliwania Gdańska [1]

Fot. 2. Zdjęcie wg serwisu rosyjskiego z ostrzału Königsberga (Królewcą), a wg naszych źródeł – z ostrzału Gdańska [1]. Armata 122 mm wz. 1931/1937 A-19 [2]

Fot. 3. Kadr z filmu [3]. Ostrzał Gdańska za pomocą Katiusz kaliber 82 mm lub 132 mm [2]

Fot. 4. Kadr z filmu [3]. Ostrzał Gdańska za pomocą działa większego kalibru (haubica 203 mm wz. 1931, B-4M)

Fot. 5. Haubica 203 mm wz. 1931 (B-4M) w pełnej krasie. Widok współczesny [5]. Zaznaczono żurawik do podawania amunicji, który umożliwił identyfikację haubicy z fot. 4.

Fot. 6. Kadr z filmu [3]. Zdjęcie z ostrzału Gdańska przed Bramą Wyżyną. Ostatnie chwile pomnika Wilhelma Pierwszego, postawionego w 1903 r.

Fot. 7. Rezultat ostrzału Gdańska – dla Rosjan był to niemiecki Danzig i dlatego go nie oszczędzali [1]

reprezentacyjne pomieszczenia środkowego traktu Gmachu Głównego. Ogólne zniszczenia całej uczelni oceniono na 16% kubatury [9].

2. Ostrzał artyleryjski Gdańska

Niedawno udostępniony fragment radzieckiej kroniki filmowej pokazujący wyzwolenie Gdańska jest dostępny pod adresem [3]. Charakterystyczne jest to, że lektor na filmie używa nazwy niemieckiej Gdańska (Danzig), choć nazwy innych polskich miast wymienia po polsku (Poznań, Sopot, Gdynia). Wynika to stąd, że przed wojną Gdańsk był wolnym miastem i nazywał się Danzig, nawet na banknotach, a przez Rosjan uważany był za miasto niemieckie. Podczas oblężenia Gdańska w marcu 1945 roku ostrzał miasta był prowadzony przez działa wszystkich kalibrów, co potwierdzają fotografie 1, 2, 3 i 4.

Podano także informację, że w zdobywaniu Gdańska brali również udział czołgiści I Armii Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Stanisława Popławskiego.

3. Zniszczenie Politechniki Gdańskiej

Fot. 8. Rezultat ostrzału Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej – zniszczone główne klatki schodowe [6]

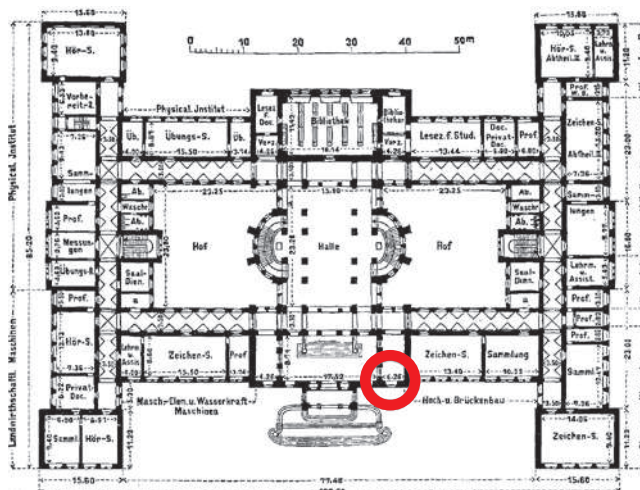
Z budynków Politechniki Gdańskiej najbardziej ucierpiał Gmach Główny (fot. 11). Pożar strawił centralną część budynku z główną klatką schodową (fot. 8) oraz tylne trakty z aulą, rektoratem i biblioteką, gdzie runęły wszystkie stropy. Zniszczeniu uległa również część niewywiezionego księgozbioru. Pozostałe budynki były w dużo lepszym stanie [8]. Wypada dodać, że pod sam koniec wojny (koniec stycznia 1945 r.) Gmach Główny Politechniki Gdańskiej (wtedy *Technische Hochschule Danzig*) pełnił funkcję szpitala na 3 tys. łóżek [9].

4. Ciekawe i prawdziwe

W 1975 r. miałem szczęście rozmawiać z uczestnikiem walk o Gdańsk w 1945 r. W styczniu 1975 r. w czasie, gdy leżałem w Szpitalu Miejskim w Gdyni, na sali, na której mnie umieszczono, leżał też starszy pan – nazywał

Fot. 9. Widok belki wyciętej ze stropu i położonej na boku. Pas dolny dwuteownika został rozerwany przez pocisk artyleryjski, który zrobił jeszcze wielką dziurę w środku, a pozostałą część środkownika wygiął. Pocisk, który tak przebił dwuteownik, sam rozerwał się ponad dwadzieścia metrów dalej i niżej, gdzie zniszczył znaczną część środkowego traktu Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej

Fot. 10. Rzut parteru Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej z 1904 r [5]. Lokalizację miejsca, gdzie uderzył pocisk, który rozerwał belkę z fotografii 9 pokazano w kółku

się Rościsław Skrzydłowski¹ i mieszkał w Gdyni. Sporo z Nim dyskutowałem. Okazało się, że przed II wojną mieszkał w ZSRR, gdzie pracował w banku jako plastyk, a w czasie wojny był w radzieckiej artylerii i brał udział w ostrzeliwaniu Gdańska – ostrzał trwał trzy dni, pomimo, że Niemcy, jak to określił co chwilę biegali z białą flagą. „Mieliśmy rozkaz strzelać i nie było dyskusji”. Te słowa zapamiętałem na zawsze. Wtedy też pierwszy raz zetknąłem się bardzo blisko (mimo że było to 30 lat po wojnie) z ostrzeliwaniem Gdańska przez Rosjan.

I teraz musimy się przenieść w rok 2008, kiedy to trwały prace budowlane w Gmachu Głównym Politechniki, związane z budową dwóch dźwigów osobowych w północno-wschodnim skrzydle. Tak się składa, że byłem autorem projektu tych dźwigów i miałem nadzór autorski nad ich budową. W celu umieszczenia dźwigów w planowanym miejscu należało wyciąć niewielki fragment stropu nad piwnicą, parterem, pierwszym i dalszymi piętrami. Po wycięciu stropu nad pierwszym piętrzem – poziomem „200” (cienka płyta żelbetowa na dwuteowych belkach stalowych), okazało się, że jedna z wyciętych belek zaskoczyła budowlanców przez swój niecodzienny wygląd, pokazany na fotografii 9. Belka znajduje się obecnie w Sekcji Historycznej Politechniki Gdańskiej. Jest to dwuteownik o wysokości 220 mm, co oznacza, że pocisk, który ją przebił miał średnicę 203 mm.

Nie trzeba być artylerzystą czy saperem, aby zauważyć, że pocisk, który „przeszył” belkę był dużego kalibru. Świadczy o tym średnica łuku wyciętego w środku, która jest większa od wysokości dwuteownika. Nie jest jednak wiadome, czy średnica łuku wyciętego w środku odpowiada dokładnie średnicy pocisku – środkownik to blacha ciągnąca, która wygięła się na znacznej długości i urwała się

Fot. 11. Na zdjęciu prof. Włodzimierz Wawryk, kwiecień 1945 r. W tle widoczna elewacja wejściowa zniszczonego Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej [4]. Lokalizację miejsca, gdzie uderzył pocisk, który rozerwał belkę z fotografii 9 pokazano kółkiem

w kształcie pewnej krzywej (przypomina krzywą Gaussa). Wydawało się, że kaliber pocisku to min. 132 mm (katusza) lub 152 mm (działo), ale zwraca uwagę także i to, że pocisk leciał dość stromo, więc prawdopodobnie

¹ Urodzony 8 czerwca 1921 r., zmarł 7 czerwca 1980 r., pochowany w Gdyni na Cmentarzu Witomińskim

był wystrzelony z haubicy polowej kal. 152 mm lub haubicoarmaty kal. 152 mm. Raczej wykluczyłbym w tym przypadku pocisk z haubicy o średnicy 203 mm, ponieważ prawdopodobnie rozerwałby on cały dwuteownik. Nie był to niestety jedyny pocisk, który trafił w Gmach Główny. Na fotografiach 10 i 11 zaznaczono kółkiem miejsce jego uderzenia w budynek. Na fotografii 11 widać, że uderzenie pocisku zniszczyło górne słupki okienne. Na elewacji frontowej jest dziesięć takich okien ze zniszczonymi słupkami. Charakterystyczny przy tym jest brak zniszczeń lokalnych muru zewnętrznego, co świadczy o tym, że artylerzyści rosyjscy prowadzili ostrzał precyzyjnie – tylko w okna, a nie marnowali amunicji na bardzo grube mury zewnętrzne.

5. Podsumowanie

Taka jest fascynująca historia jednej belki z Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej. Rzeczoznawcy i eksperci budowlani – jak widać – mogą w swej działalności zawodowej prowadzonej współcześnie trafić na tego rodzaju „znaleziska”. Opisana tu historia jest ciekawa o tyle, że jednak rzadko można zobaczyć belkę rozprutą przez pocisk armatni, która pozostała w obiekcie po jego odbudowie. W opisanym tu przypadku „znalezisko” okazało się ciekawym świadectwem burzliwej historii Gdańska w XX wieku.

PODZIĘKOWANIA

Serdecznie dziękuję za pomoc Panu Michałowi Mackiewiczowi, kustoszowi z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Aleje Jerozolimskie 3, 00-495 Warszawa, za pomoc w kwestiach militarnych dotyczących tego opracowania oraz Panu Karolowi Niewiteckiemu, mgr historii, za konsultacje historyczne.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Interia. Nowa historia. Armia Czerwona zdobyła Gdańsk. Internet <http://nowahistoria.interia.pl/historia-na-fotografii/armia-czerwona-zdobyła-gdańsk-zdjecie,ild,1729271,iAld,148276> dnia 12.02.2016 r.
- [2] Encyklopedia Broni. Robotniczo-Chłopska Armia Czerwona (RRKA), artyleria, II wojna światowa 1939–1945, Związek Radziecki (ZSRR), spis typów. Internet <http://www.2wojna.pl/spis-su-art.html> <http://nowahistoria.interia.pl/historia-na-fotografii/armia-czerwona-zdobyła-gdańsk-zdjecie,ild,1729271,iAld,148276> dnia 12.02.2016 r.
- [3] Film ze zdobycia Gdańska przez Armię Czerwoną. Internet <http://trojmiasto.tv/Film-ze-zdobycia-Gdańska-Sopotu-i-Gdyni-przez-Armie-Czerwona-w-1945-roku-12535.html> dnia 12.02.2016 r.
- [4] Historia PG. Internet <http://pg.edu.pl/documents/10784/19728166/Historia%20PG.pdf> dnia 12.02.2016 r.
- [5] Muzeum Wielkiej Wojny Ojczyźnianej w Mińsku. Internet <http://mapio.net/o/2616602/> dnia 02.03.2016 r.
- [6] Plan parteru Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej z 1904 r. Internet <http://gdansk.fotopolska.eu/362338,foto.html> dnia 12.02.2016 r.
- [7] Tajemnice PG z czasów II wojny światowej. Internet <http://pg.edu.pl/-/tajemnice-pg-z-czasow-ii-wojny-swiatowej> dnia 12.02.2016 r.
- [8] Wittbrodt E., Zarys historii Politechniki Gdańskiej po 1945, Odbudowa i pierwsze lata. Internet <http://pg.edu.pl/uczelnia/historia/po-1945> dnia 12.02.2016 r.
- [9] Włodarski J., Zarys historii politechniki w Gdańsku do 1945 roku, Politechnika w Wolnym Mieście Gdańsku (1920–1939) Internet <http://pg.edu.pl/uczelnia/historia/przed-1945> dnia 12.02.2016 r.

II Konferencja Naukowo-Techniczna, Opole 25–28 kwietnia 2016 „Zagadnienia inżynierii środowiska w budownictwie”

ORGANIZATORZY KONFERENCJI

- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
- Wydział Budownictwa Politechniki Opolskiej
- Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział w Opolu
- Opolska Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa
- przy współudziale
- Oddziału PAN w Katowicach, Komisja Ochrony Środowiska i Gospodarki Odpadami

KOMITET ORGANIZACYJNY

Przewodniczący: dr inż. Wiesław Baran – Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
Członkowie: dr hab. inż. Adam Rak – Opolska Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, dr inż. Jan Mizera – Oddział PAN w Katowicach, Komisja Ochrony Środowiska i Gospodarki Odpadami, mgr inż. Zenon Mieruszyński – Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział w Opolu
Sekretarz: dr inż. Jan Centkowski – Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
Sekretariat: Joanna Wojdak

TEMATYKA KONFERENCJI

- Prace naukowe i przeglądowe z dziedziny budownictwa oraz inżynierii i ochrony środowiska z zakresu:
- Budownictwo zrównoważone, oddziaływanie na środowisko
 - Inżynieria materiałów budowlanych, zagospodarowanie odpadów w budownictwie
 - Projektowanie obiektów budowlanych, w tym rekonstrukcja i odnowa obiektów zabytkowych
 - Trwałość i ochrona budynków i budowli, energooszczędność w budownictwie, niekonwencjonalne źródła energii
 - Innowacyjne technologie budowy i eksploatacji obiektów budowlanych w budownictwie przemysłowym, hydro-technicznym, infrastrukturze komunalnej i transportowej
 - Zagadnienia prawno-organizacyjne przygotowania i realizacji przedsięwzięć budowlanych

ADRES KOMITETU ORGANIZACYJNEGO

Politechnika Opolska, Wydział Budownictwa
 z dopiskiem: Konferencja PZITB – 2016
 ul. Katowicka 48, 45-061 Opole
 tel. +48 77 449 8575
 email: konferencjapzitb2016@po.opole.pl
 www: <http://www.kisipb.po.opole.pl>
 (zakładka Konferencja PZITB – 2016)